

«Тасдиқ мекунам»

Ректори Донишгоҳи давлатии
молия ва иқтисоди Тоҷикистон
н.и.п., дотсент Сағдирзода Б.А.

« 08 » 2025с.

ХУЛОСАИ

Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон

Ба диссертатсияи Чиллаев Сулаймон Нажмудинович дар мавзуи “Муаммоҳои рушди бозори молиявии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шароити иқтисоди рақамӣ”, ки барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯйи ихтисоси 5.2.17 - Молия, муомилоти пулӣ ва қарз дар кафедраи молияи Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон ба анҷом расонида шудааст.

Дар рафти иҷрои диссертатсия Чиллаев Сулаймон Нажмудинович унвонҷӯи кафедраи молияи Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон ба ҳисоб мерафт.

Довталаби дараҷаи илмии номзади илмҳои иқтисодӣ Сулаймон Нажмудинович ба талаботи барои ҳимоя иҷозат додани диссертатсия аз рӯйи бандҳои 17 ва 18-и Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ (қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, № 267), мувофиқат менамояд.

Чиллаев Сулаймон Нажмудинович 11-уми декабри соли 1975 таваллуд шудааст, шаҳрванди Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад.

Соли 2003 Донишкадаи андоз ва ҳуқуқро аз рӯйи ихтисоси “Иқтисодчӣ” хатм намудааст.

Чиллаев Сулаймон Нажмудинович соли 15.12.2023 таҳти №92/И-у унвонҷӯи кафедраи “молия”-и Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон гардида, имтиҳонҳои номзадиро бомуваффақият супоридааст.

Фаъолияти меҳнатиашро солҳои 2000 - 2016 дар Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар вазифаҳои аз мутахассиси дараҷаи 1 то муовини Директори Агентии рушди бозори қоғазҳои қиматнок ва бақайдгирии махсусгардонидашудаи Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ба роҳ мондааст.

Солҳои 2021-2022 дар вазифаи сардори Раёсати истифодабарии оби нушокии деҳоти вилояти Суғд фаъолият намудааст.

Солҳои 2024-2025 ба ҳайси ассистенти кафедраи молияи Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон фаъолият намудааст.

Аз сентябри соли 2025 то имрӯз дар вазифаи муовини декан оид ба тарбияи факултети молия ва қарзи Донишгоҳи байналмилалӣ сайёҳӣ ва соҳибқори Тоҷикистон фаъолият намуда истодааст.

Мавзӯи диссертатсияи Чиллаев Сулаймон Нажмудинович дар чаласаи Шурои олимони Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон таҳти суратчалаи №10/5.2 аз 03-юми июни соли 2024 баррасӣ ва тасдиқ гардида, роҳбари илмӣ, доктори илмҳои иқтисодӣ, профессори Институти илмӣ-таҳқиқотии сайёҳӣ ва соҳибқори Донишгоҳи байналмилалӣ сайёҳӣ ва соҳибқори Тоҷикистон Умаров Хоҷамаҳмад Умарович таъин гардидааст.

Чиллаев Сулаймон Нажмудинович имтиҳони номзадӣ (минимум)-ро аз рӯи ихтисоси 5.2.17 - Молия, муомилоти пулӣ ва қарз бо баҳои 5 (аъло) 26 сентябри соли 2025 дар Донишгоҳи мазкур супоридааст.

Диссертатсия аз рӯи ихтисоси 5.2.17 - Молия, муомилоти пулӣ ва қарз дар чаласаи кафедраи молияи Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон ба таври ошкорро аз “05” – и декабри соли 2025, суратчаласаи №5 муҳокима гардидааст. Ба диссертатсия аз ҷониби муқарризон баҳои мусбӣ дода шуда, пас аз ислоҳи камбудихо ба зинаи навбатии ҳимоя тавсия карда шудааст.

Оид ба натиҷаи баррасии диссертатсия дар мавзӯи “Муаммоҳои рушди бозори молиявии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шароити иқтисоди рақамӣ” чунин хулосаҳо бароварда шуд:

Дар шароити ноустувории вазъи иқтисоди ҷаҳон ва танавӯӣи низоми иқтисодҳои миллӣ, муҳимтарин вазифаи бозори молиявӣ бозсозии ҳадаф, механизмҳо ва абзорҳои мебошад, ки метавонанд дар ҷалби захираҳои молиявии худдӣ ва муайяннамои манобеи нави ҳамгироии молиявӣ бо иқтисоди ҷаҳон созгорӣ намоянд. Бар ин асно, масъалаҳои ташкил ва фаъолиятнамоии бозори молиявӣ ва қисматҳои асосии он мубрамияти бештарро пайдо менамояд.

Мақсади таҳқиқотро масъалаҳои назариявӣ ва механизмҳои таъмини рушди ҳамгироии қисматҳои бозори молиявӣ ва коҳиши муаммоҳои марбут ба бозори молиявии кишвар дар шароити рақамикунонӣ ташкил менамоянд. Илова бар он, дар таҳқиқот роҳҳо ва усулҳои густариши бозори молиявӣ ва унсурҳои аслии тақвиятдиҳандаи рушди амалии бозори молиявӣ мавриди коркарду пешниҳод қарор дода шудаанд.

Вазифаи таҳқиқот Дар шаклгирии рақобатпазирии иқтисоди миллӣ ва баландбардории натиҷаҳои бахши воқеӣ, қобилияти бозори молиявӣ, дар ҷалб ва ҷобачогузории сармояи мувақаттан озод нақши ниҳоят муҳимро иҷро менамояд. Яъне, бо истифода аз механизмҳои мухталифи маблағгузорӣ ва сармоягузориҳо ва инчунин дар натиҷаи пешниҳоди хизматҳои наву муосир ба сармоягузoron ва иштирокчиёни касбӣ, бозори молиявӣ метавонад дар густариши ҳама бахшҳои иқтисоди миллӣ нақши назаррас дошта бошад. Бар ин асно, ҷиҳати расидан ба ҳадафҳои дар рисолаи таҳқиқотӣ дарҷ гардида иҷрои вазифаҳои зерин мувофиқи мақсад мебошад:

1. Ифшои масоили марбут ба ташаккулёбии бозори молиявӣ ва дар заминаи он, таҳлили марҳилаҳои ташаккулёбии бозори молиявӣ дар кишвар;

2. Татбиқи таҳлили қисматҳои асосии бозори молиявӣ ошкорнамоии камбудихои мавҷуда, коркади механизмҳои ҳамгирии бахши молиявии кишвар бо бахши воқеии иқтисодиёт;

3. Коркард ва пешниҳоди механизмҳои тақмили бозори сармоя дар кишвар;

4. Дар заминаи имконоти платформаҳои рақамӣ истифодаи механизмҳо, абзорҳо ва маҳсулотҳои муосири молиявӣ бо мақсади тавсеабахшии бозори молиявӣ ва ҳамзамон, собитнамоии таъсири рақамикунонӣ дар таъмини рушди бозори молиявии миллӣ.

Объекти таҳқиқотро таҳлили қисматҳои асосии бозори молиявӣ ва механизмҳои тақмили он дар шароити кишвар ташкил менамоянд.

Предмети таҳқиқотро ҷанбаҳои назариявӣ ва амалии рушди бозори молиявӣ дар шароити рақамикунонӣ ташкил менамояд.

Фарзияи таҳқиқот. Таҳқиқоти баанҷом расида, бештар аз ҳама ба масъалаҳои тақвият ва густариши бозори молиявӣ дар кишвар бахшида шудааст. Бо масъалаҳои коҳишдиҳандаи қисматҳои бозори молиявӣ, стратегияи рушди ояндавии бозори молиявӣ мавриди омузиш қарор гирифта, роҳҳои таъсирбахшии он мураттаб гардонида мешавад. Он назароту пешниҳодҳои ироъашуда, метавонанд дар густариши бозори молиявии миллӣ, равнақу ривҷи қисматҳои асосии он муосидат намоянд.

Навгониҳои илмӣ таҳқиқот. Навгониҳои илмӣ таҳқиқот дар асоснокнамоии назариявии ҳамгирии қисматҳои бозори молиявии кишвар ва дар ин ҳодда густариши равобит бо бахши воқеӣ ҷиҳати таъмини рушди мунтазами иқтисоди миллӣ арзёбӣ мегардад. Натиҷаҳои муҳимтарине, ки муқаррароти аслии ва навгониҳои кори таҳқиқотиро асоснок менамоянд, чунинанд:

1. Ифшоии заминаҳои иқтисодӣ-институтсионалии ташаккулёбии бозори молиявӣ бо таваҷҷӯҳ ба ҳислатҳои ба худ хоси иқтисоди миллӣ ва бо назардошти таҳқиқотҳо ҷиҳати шакллгирии бозорӣ молиявӣ бар асоси омузишу баррасии таҷрибаи пешқадами кишварҳои мухталиф барои равнақи бозори миллии молиявӣ мавриди пешниҳод қарор дода шудаанд.

2. Ҳолати воқеии қисматҳои бозори молиявӣ бо назардошти камбудихои мавҷуда дар самти ҳамгирии бахши молиявӣ бо бахши воқеии иқтисодиёти кишвар ошкор карда шуда, ҳолати бозори молиявии кишвар мавриди арзёбӣ қарор гирифтааст.

3. Собит гардидааст, ки дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бахши нисбатан рушдёфтаи бозори молиявии кишвар, бахши бонкӣ маҳсуб меёбад. Камбудихои ҷой дошта дар самти ҳамгирии бахши бонкӣ бо бахши воқеии кишвар ифшо гардида, роҳҳо ва усулҳои тақвиятбахшии маблағгузори бахши воқеии кишвар мавриди ифшо қарор дода шудаанд.

4. Исбот шудааст, ки агарчи Ҷумҳурии Тоҷикистон бевосита тавлидкунандаи мустақими таҷҳизот ва технологияҳои муосир набошад ҳам, бо ин ҳол фурсатҳои вучуд дорад, ки бо дар назар гирифтани он метавон рушди бозори молиявиро дар шароити кунунӣ таъмин намуд, барои равнақи ин

раванд бояд дар доираи шароити мавҷуда мутахассисони касбии фарогири масоили коркарду татбиқи барномаҳои компютери ба самти рақамикунонӣ ва оморасозии зеҳни сунъӣ нигаронидашуда омода карда шаванд.

5. Исбот гардидааст, ки равнақи бозори қоғазҳои қиматнок дар кишвар, танҳо бар асосии ҳамгирии он бо биржаҳои рушднамудаи минтақавӣ имконпазир мебошад. Илова бар он, собит гардидааст, ки бетарафии сохторҳои марбути давлатӣ боис ба таназзули бозори қоғазҳои қимтанок гардидааст. Аз ин хотир, ҷиҳати равнаку густариши ин қисмати бозори молиявӣ механизмҳои дар амал таъсиррасон пешниҳод гардидаанд.

6. Мушаххас гардидааст, ки танҳо дар натиҷаи ҳамгирии қисматҳои асосии бозори молиявии кишвар, метавон маблағгузори бахши воқеии кишварро таъмин намуд. Зимни амалисозии таҳқиқот муайян гардид, ки сабаби аслии нокифоягии маблағгузориҳо дар кишвар, ба таври қобили тавачҷӯх ва қаноаткунанда ҷалбу тақсим накардани захираҳои пулии кишрҳои муҳталфи ҷомеа аз ҷониби муассасҳои молиявӣ-қарзӣ, равобити заиф байни қисматҳои асосии бозори молиявии миллӣ ва муҳимтар аз ҳама сатҳи пасти боварии аҳоли ба низоми бонкии кишвар дониста мешавад.

7. Собит гардидааст, ки рақамикунонии бозори молиявии кишвар имкон дорад дар таъмини шароит ва фазои муосид, тақвияту густариши бозори молиявӣ ва равнақи механизмҳои сармоягузори ба иқтисоди миллӣ созгорӣ намояд. Ҳамзамон мушаххас гардидааст, дар мавриди истифодаи платформаи рақамӣ, васеъшавии амалиётҳои нави молиявӣ баамал омада, интиҳоб ва сафарбар намудани имкониятҳои сармоявӣ ва қарзӣ меафзояд.

Нуктаҳои асосии ба ҳимоя пешниҳодшаванда:

- марҳилаҳои рушди бозори молиявӣ вобаста ба хусусиятҳои мансуб ба Ҷумҳурии Тоҷикистон мавриди таҳлил қарор дода шудаанд, дараҷаи нисбии онҳо асоснок карда шуда, собит гардидааст, ки дигаргунсозии механизмҳои бозори молиявӣ бо назардошти тағйиротҳои назаррас дар бозорҳои молиявии ҷаҳонӣ, ба васеъшавии хизматрасонии молиявӣ мусоидат хоҳад намуд;

- бо назардошти имконоти мавҷуда, вазъи бозори молиявӣ мавриди таҳлилу баррасӣ қарор дода шуда, раванди ҳамгирии қисматҳои бозори молиявӣ таҳқиқу баррасӣ гардидаанд, иловтан, бо тавачҷӯх ба камбудихо ва муаммоҳои дар ин самт ҷой дошта, ҳолати воқеии қисматҳои ҷудогонаи бозори молиявии миллӣ мавриди таҳлил қарор гирифтаанд. Дар ин раванд таъсири бахшҳои алоҳида ба динамикаи соҳаҳои воқеии иқтисодиёт арзёбӣ гардидааст;

- дар робита ба афзунгардонии сатҳи бозори молиявӣ ҷиҳати беҳдошти фазои бозори молиявӣ ба мисоли бахши бонкӣ, пешниҳодҳо барои такмили вусъатбахшии ин қисмати муҳими бозори молиявӣ коркарду пешниҳод карда шудаанд;

- бо мақсади тақвият бахшидани рушди бозори қоғазҳои қиматнок аз қабали бозори суғурта, бозори асъор хулосаҳои муфид пешниҳод карда шуда, таасуроти дигаргуниҳои рақамӣ дар самти пешниҳоди имкониятҳо ва маҳсулотҳои муосир баҳри рушди бозори сармоя ва дар ин замина коҳиши маҳдудиятҳои мансуб ба ҷалби сармоя пешкаш карда шудаанд.

Дарачаи эътимоднокии натиҷаҳо бо гузаронидани таҷрибаҳо, дақиқии маълумот, кифоягии ҳаҷми маводи таҳқиқотӣ, коркарди оморӣ натиҷаҳои таҳқиқоту интишорот ва баромадҳои муаллиф дар доираи мавзӯи таҳқиқотӣ тасдиқ мегардад. Хулоса ва тавсияҳо дар асоси таҳлили илмӣ натиҷаҳои таҳқиқоти назариявӣ ва таҷрибавӣ манзур карда шудаанд.

Саҳми шахсии довталаби дарачаи илмӣ дар таҳқиқот. Тамоми марҳилаҳо ҷиҳати иҷрои нақшаи корӣ илмӣ, ба монанди таҳияи мавзӯ, асосноккунӣ ва мубрамияти он, мақсадгузорӣ ва иҷрои вазифаҳои он бо иштироки бевоситаи муаллиф гузаронида шудааст. Ғайр аз ин, як қатор масъалаҳои, ки тавассути нишондиҳандаҳои алоҳидаи бозори молиявӣ имконпазир мебошанд, таҳлил гардида, натиҷаи онҳо ба воситаи усулҳои оморӣ, эксперти ва аналитикӣ таҳқиқ ва пешниҳод гардидаанд.

Тасвиб ва амалисозии натиҷаҳои диссертатсия. Натиҷаҳои асосии диссертатсия дар конференсияҳо ва семинарҳои ҷумҳуриявӣ ва донишгоҳӣ (2018-2025) муҳокима шудаанд. Тавсияҳои методӣ ва амалии ба диссертатсия асосёфта дар ҷараёни таълим ҳангоми гузаронидани дарсҳо дар Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон аз фанҳои “Молия”, “Низоми молиявӣ”, “Моли ва муомилоти пул ва қарз”, “Бозори қоғазҳои қиматнок” истифода шуда истодаанд.

Интишорот аз рӯи мавзӯи диссертатсия. Вобаста ба интишороти муаллифӣ ҳаминро иброн доштан зарур аст, ки аз тарафи унвонҷӯ вобаста ба мавзӯи илмӣ, маҷмӯан 9 мақолаи илмӣ дар рӯзнома ва маҷаллаҳои тақризшаванда бо талаботи ҚОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон тавсия ва 5 мақола дар рӯзномаву маҷаллаҳои дигар нашр гардидаанд.

Мундариҷаи асосии рисолаи номзадӣ дар нашрияҳои зерин инъикос ёфтааст:

ИНТИШОРОТИ МУАЛЛИФ ДОИР БА МАВЗҶИ ДИССЕРТАТСИЯ Мақолаҳо дар нашрияҳои тақризшавандаи ҚОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон:

[1-М]. Чиллаев С.Н. Марҳилаҳои ташаккуёбии низоми молиявии Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / С.Н. Чиллаев, З. Холиқзода // Паёми молия ва иқтисод. Маҷаллаи илмӣ-амалӣ. – Душанбе, 2022. -№ 3.1. – (31). – С.176-185.

[2 -М]. Чиллаев С.Н. Мавқеи қисамтҳои бозори молиявӣ дар маблағгузори бахши воқеии иқтисоди кишвар [Матн] / С.Н. Чиллаев / Паёми молия ва иқтисод. Маҷаллаи илмӣ-амалӣ. – Душанбе, 2022. -№ 3.1. – (31). – С.320-327.

[3 -М]. Чиллаев С.Н. Марҳилаҳои инкишоф ва асосҳои назариявии фаъолияти бозори молиявӣ [Матн] / С.Н. Чиллаев // Паёми Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав. Маҷаллаи илмӣ. – Бохтар. – 2024. - №1/3 (125). – С. 540-544.

[4 -М]. Чиллаев С.Н. Таъсири омилҳои беруна ба амнияти иқтисодии бонкҳо [Матн] / С.Н. Чиллаев, О.Ҷ. Ҷурахонов // Паёми молия ва иқтисод. Маҷаллаи илмӣ-амалӣ. – Душанбе, 2024. -№ 4 (43). – С. 317-324.

[5 -М]. Умаров Х.У., Чиллаев С.Н. Такмили низоми бонкӣ ҳамчун қисмати таркибии бозори молиявии Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / Ҷ.У. Умаров, С.Н.

Чиллаев // Паёми Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав. Маҷаллаи илмӣ. – Бохтар. – 2025. - №1/3 (137). - С. 486-492.

Дар дигар нашрияҳо:

[6 -М]. Чиллаев С.Н. Низоми молиявии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва марҳилаҳои ташаккули он [Матн / С.Н. Чиллаев // Маводи конференсияи илмӣ-амалии байналмилал дар мавзӯи «Афзалиятҳои стратегии рушди иқтисоди миллӣ дар шароити гузариш ба иқтисодиёти индустриалию инноватсионӣ» (ш. Душанбе, 01- апрели соли 2024). – ДДМИТ, Душанбе-2024. - С. 570-579.

[7 -М]. Чиллаев С.Н. Ташаккули рақамикунони бозорҳои молиявӣ дар шароити Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн / С.Н. Чиллаев, У.М. Воҳидов // Маводҳои конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ дар мавзӯи «Иқтисоди “Сабз” – заминаи бунёди рушди устувор» (ш. Хоруғ, 27 апрели соли 2024). ДДХ ба номи М. Назаршоев, Душанбе, 2024. - С. 61-66.

[8 -М]. Чиллаев С.Н. Марҳилаҳои ташаккули бозори коғазҳои қиматнок дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн / С.Н. Чиллаев // Маводҳои конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ дар мавзӯи «Муаммоҳои ташаккул ва дурнамои рушди бозори коғазҳои қиматнок дар шароити гузариш ба иқтисоди рақамӣ» (ш. Душанбе, 22 феввали соли 2025). ДДМИТ, Душанбе, 2025. - С. 99-104

[9 -М]. Чиллаев С.Н. Хусусиятҳои таркибии бозори молиявӣ дар шароити рақамикунонӣ [Матн / С.Н. Чиллаев // Маводҳои конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ дар мавзӯи ««Истифодаи моделҳо ва методҳои иқтисодӣ-математикӣ ва иттилоотӣ дар шароити иқтисоди рақамӣ» (ш. Душанбе, 14 июни соли 2025). ДДМИТ, Душанбе, 2025. - С. 84-90.

Қарор қабул карда шуд:

1. Баромади Чиллаев Сулаймон Нажмудинович дар мавзӯи “Муаммоҳои рушди бозори молиявии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шароити иқтисоди рақамӣ” барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯи ихтисоси 5.2.17 - Молия, муомилоти пулӣ ва қарз, тақризи муқарризони ҳолис Нурализода Э.Н. – доктори илмҳои иқтисодӣ, дотсенти кафедраи молияи ДДМИТ, Убайдуллозода Ф.У. – н.и.и., дотсент, мудири кафедраи молияи ДДМИТ, Махшулов С.Ҷ. – н.и.и., дотсенти кафедраи фаъолияти бонкии ДДМИТ ба инобат гирифта шавад;

2. Диссертатсияи Чиллаев Сулаймон Нажмудинович дар мавзӯи “Муаммоҳои рушди бозори молиявии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шароити иқтисоди рақамӣ”, ки барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯи ихтисоси 5.2.17 - Молия, муомилоти пулӣ ва қарз пешниҳод шудааст, ба Шурои диссертатсионии 6Д.КOA-014-и назди Донишгоҳи давлатии молия ба иқтисоди Тоҷикистон барои ҳимоя тавсия карда шавад.

3. Қарори чаласаи кафедраи молияи Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон, протоколи №5 аз “05” декабри соли 2025 тасдиқ карда шавад.

Ҳангоми овоздиҳи ба масъалаи мазкур дар чаласаи кафедра 18 нафар иштирок доштанд, аз онҳо бо ҳуқуқи овоздиҳӣ 15 нафар. Натиҷаи овоздиҳӣ: тарафдор 14 нафар, Зид нест, Бетараф нест.

Раиси чаласа:

номзади илмҳои иқтисодӣ, дотсент,
муdiri кафедраи молияи ДДМИТ

Убайдуллозода Ф.У.

Котиби чаласа:

номзади илмҳои иқтисодӣ,
муаллими калони кафедраи молияи ДДМИТ

Зубайдов Ч.И.

Дурустии имзоҳои Ф.У. Убайдуллозода ва
Ч.И. Зубайдовро тасдиқ мекунам:

Сардори Раёсати кадрҳо ва
корҳои махсуси ДДМИТ

“08” 12 соли 2025

Мирҷамолов М.А.